

Fimmtudaginn 5. nóvember 1998.

Nr. 67/1998.

Landsbanki Íslands hf.

(Gunnar Sólness hrl.)

gegn

Fiskistofu

(Einar Karl Hallvarðsson hrl.)

Pagnarskylda. Bankar.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Garðar Gíslason, Arnljótur Björnsson og Markús Sigurbjörnsson.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 11. febrúar 1998. Hann krefst þess aðallega, að málinu verði vísað heim í hérað til löglegrar meðferðar og dómsuppkvaðningar að nýju, en til vara krefst hann sýknu. Hann krefst einnig málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Í munnlegum málflutningi fyrir Hæstarétti benti áfrýjandi á, að slíkir annmarkar væru á málalátbúnaði stefnda, að efni kynnu að vera til að vísa málinu án kröfu frá héraðsdómi.

Í málinu krefst stefndi þess, að viðurkennt verði með dómi, að áfrýjanda sé skylt að láta ókeypis í té staðfest ljósrit af öllum gögnum, sem hann hefur vegna afurðalánaviðskipta sinna við hlutafélagið Eldhamar á tímabilinu frá 1. janúar 1994 til 10. apríl 1996. Stefndi hefur ekki haft aðgang að gögnum þessum. Er þess því ekki að vænta, að hann geti lýst þeim öðruvísi en með almennum orðum, enda segir hann tilgang kröfu sinnar þann að fá þau til rannsóknar. Atriði varðandi kost á fullnustu réttar samkvæmt dómi í málinu koma ekki heldur til skoðunar við mat á því, hvort kröfugerð stefnda verði talin nægilega skýr, enda er krafa hans um viðurkenningu á skyldu, og verður henni því ekki fullnægt með aðför. Að þessu virtu verður ekki litið svo á, að slíkrar ónákvæmni gæti í kröfugerð, að frávísun varði. Á málalátbúnaði stefnda eru ekki aðrir annmarkar, sem leitt geta til þeirra málaloka.

Krafa áfrýjanda um ómerkingu héraðsdóms er studd þeim rökum, að á honum séu alvarlegir annmarkar, meðal annars vegna ófullkominnar málavaxtalýsingar. Ekki er fallist á, að aðfinnslur áfrýjanda séu þess eðlis, að leiði til ómerkingar héraðsdóms, og er kröfu um það því hafnað.

II.

Hlutverk stefnda er samkvæmt 2. gr. laga nr. 36/1992 um Fiskistofu einkum að annast framkvæmd laga um stjórn fiskveiða og eftirlit með fiskveiðum, svo sem nánar er kveðið á um í lögum um það efni. Einnig segir í lagagrein þessari, að stefndi skuli annast önnur verkefni, sem honum verði falin með lögum.

Stefndi kveðst hafa með höndum rannsókn á fiskvinnslu hjá Eldhamri hf., sem grunað sé um að hafa verkað ólögmætan sjávarafli á fiskvinnslustöð sinni. Beinist rannsóknin meðal annars að því að leiða í ljós, hvort Eldhamar hf. hafi átt viðskipti með slíkan afla og brotið gegn fyrirmælum laga nr. 38/1990 um stjórn fiskveiða. Sé einn þáttur í rannsókninni að kanna, hvort samræmi sé milli þess, sem greinir um hráefni félagsins samkvæmt skýrslum þess, og framleiðslu þess á fiskafurðum á tímabilinu frá 1. janúar 1994 til 10. apríl 1996.

III.

Meginágreiningsefni málsaðila er, hvort áfrýjanda sé skylt að afhenda stefnda umbedin gögn á grundvelli 2. mgr. 15. gr. laga nr. 38/1990, sem hljóðar svo eftir breytingar, er gerðar voru með lögum nr. 36/1992:

„Útgerðarmönnum, skipstjórnarmönnum og kaupendum afla, svo og umboðsmönnum, útflytjendum, flutningsaðilum, bönkum og lánastofnunum er skylt að láta ráðuneytinu eða Fiskistofu ókeypis í té og í því formi, sem ráðherra ákveður, allar þær upplýsingar, sem unnt er að láta í té og nauðsynlegar eru taldar vegna eftirlits með framkvæmd laga þessara.“

Áfrýjandi ber fyrir sig ákvæði um þagnarskyldu í 43. gr. laga nr. 113/1996 um viðskiptabanka og sparisjóði. Þar er hins vegar berum orðum tekið fram, að fyrirmæli ákvæðisins um þagnarskyldu eigi meðal annars ekki við, þegar skylt sé að veita upplýsingar lögum samkvæmt. Með vísun til þess og hins ótvíræða ákvæðis í 2. mgr. 15.

gr. laga nr. 38/1990, sem eðli málsins samkvæmt gengur framur umræddu ákvæði laga nr. 113/1996, verður að fallast á, að áfrýjandi sé skylt að afhenda stefnda ókeypis umdeild gögn, enda fela hvorki upplýsingalög nr. 50/1996 né önnur lög í sér reglur, sem takmarka rétt þann, sem stefnda er veittur með umræddu ákvæði laga nr. 38/1990.

Ummæli þau, sem greinir í héraðsdómi, verða ekki talin meiða æru nokkurs manns, en til þess verður að líta, að niðurstaða málsins talar sínu máli um réttmæti þeirra. Þykja því ekki vera efni til að verða við kröfu stefnda um, að þau verði ómerkt.

Verður héraðsdómur því staðfestur um annað en ómerkingu ummæla þessara og málskostnað.

Áfrýjandi verður dæmdur til greiðslu málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti, sem verður ákveðinn í einu lagi, eins og í dómsorði segir.

D ó m s o r ð:

Héraðsdómur skal vera óraskaður um annað en ómerkingu ummæla og um málskostnað.

Áfrýjandi, Landsbanki Íslands hf., greiði stefnda, Fiskistofu, samtals 400.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 12. nóvember 1997.

Mál þetta, sem dómtekið var 15. október sl., er höfðað fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur af sjávarútvegsráðherra og fiskistofustjóra fyrir hönd Fiskistofu, kt. 660892-2069, Ingólfsstræti 1, Reykjavík, á hendur Landsbanka Íslands, kt. 710169-3819, Austurstræti 11, Reykjavík, með stefnu, birtri 3. febrúar 1997.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að viðurkennt verði með dómi, að stefnda sé skylt að láta Fiskistofu ókeypis í té staðfest ljósrít af öllum gögnum, sem stefndi hefur vegna afurðalánaviðskipta sinna við hlutafélagið Eldhamar, kt. 451089-1299, á tímabilinu frá 1. janúar til 31. desember 1994, 1. janúar til 31. desember 1995 og 1. janúar til 10. apríl 1996. Þá er þess krafist, að stefnda verði gert að greiða stefnanda málskostnað samkvæmt mati réttarins. Þá krefst stefnandi þess, að svofelld ummæli í greinargerð stefnda verði dæmd ómerk:

1) Á bls. 2: „Ber fyrirspurnin keim af því, að verið sé að fiska í gruggugu vatni eftir einhverju bitastæðu um viðkomandi fyrirtæki?“

2) Á bls. 4: „Illa skilgreind krafa, mjög almenns eðlis, er vísbending um, að verið sé að fiska í gruggugu vatni eftir einhverju bitastæðu, sem réttlætt gæti opinbera rannsókn á hendur fyrirtækinu.“

Stefndi krefst þess að verða sýknaður af öllum kröfum stefnanda og stefnanda verði gert að greiða stefnda málskostnað samkvæmt mati dómsins auk virðisaukaskatts.

Í greinargerð gerði stefndi aðallega þá kröfu, að málinu yrði vísað frá dómi. Munnlegur flutningur um frávísunarkröfuna fór fram 18. júní sl., og 26. sama mánaðar var kveðinn upp úrskurður, þar sem kröfunni var hafnað.

I.

Tildrög málsins eru þau, að stefnandi Fiskistofa, sem annast framkvæmd laga um stjórn fiskveiða og eftirlit með fiskveiðum, sbr. lög nr. 36/1992, hóf rannsókn á fiskvinnslu hjá Eldhamri hf.

Með vísan til 2. mgr. 15. gr. laga um stjórn fiskveiða nr. 38/1990 fór Fiskistofa þess á leit við Landsbanka Íslands í bréfi 22. maí 1996, að bankinn léti stofnuninni í té ljósrit af gögnum, sem bankinn hefði og tengdust afurðalánnum til Eldhamars hf., kt. 451089-1299, Ægisgötu 9–13 í Grindavík, „á tímabilunum 1. janúar – 31. desember 1994, 1. janúar – 31. desember 1995 og 1. janúar – 10. apríl 1996“. Segir í bréfinu, að þessara gagna sé óskað vegna rannsóknar Fiskistofu á því, hvort samræmi sé milli móttekins afla Eldhamars hf. samkvæmt opinberum skýrslum og nauðsynlegs hráfnis vegna afurða, sem fyrirtækið framleiddi á þessum tíma. Með bréfi 6. júní 1996 hafnaði bankinn þessu erindi Fiskistofu á þeim grundvelli, að ákvæði um þagnarskyldu í 43. gr. laga um viðskiptabanka og sparisjóði nr. 43/1993 komi í veg fyrir, að bankanum sé heimilt að veita umbeðnar upplýsingar.

II.

Af hálfu stefnanda er staðhæft, að Eldhamar hf. hafi hvorki fullnægt kröfum um birgðatalningar skv. 4. tl. 13. gr. laga um meðferð sjávarafurða og eftirlit með framleiðslu þeirra nr. 93/1992 né framfylgt ákvæðum 16. gr. laga um bókhald nr. 145/1994. Stefnandi telur sig því hafa brýna hagsmuni af því að fá aðgang að gögnum um afurðalánaviðskipti Eldhamars hf. hjá stefnda, en án þess sé sér ókleift að rannsaka mál Eldhamars hf. með fullnægjandi hætti; rannsóknin sé á lokastigi, en þó skorti tryggar upplýsingar um birgðastöðu félagsins í upphafi og lok áranna 1995 og 1996.

Stefnandi vísar til 2. mgr. 15. gr. laga um stjórn fiskveiða nr. 38/1990, sbr. 10. gr. laga nr. 36/1992, þar sem segi m. a., að bönkum og lánastofnunum sé skylt að láta ráðuneytinu eða Fiskistofu ókeypis í té og í því formi, sem ráðherra ákveður, allar þær upplýsingar, sem unnt sé að láta í té og nauðsynlegar verði taldar vegna eftirlits með framkvæmd laganna.

Af hálfu stefnanda er talið haldlaust fyrir stefnda að bera fyrir sig þagnarskyldu skv. 43. gr. laga um viðskiptabanka og sparisjóði nr. 113/1996, sbr. 43. gr. laga nr. 43/1993, enda undanskilur ákvæðið m. a. upplýsingar, sem skylt sé að veita „lögum samkvæmt“. Til stuðnings þessu vísar stefnandi til Hrd. 1965, 930.

Af hálfu stefnda er talið, að ákvæði 2. mgr. 15. gr. laga nr. 38/1990 víki ekki til hliðar ákvæðum 43. gr. laga nr. 113/1996 um þagnarskyldu stefnda um allt það, er varðar hagi viðskiptamanna stefnda. Tilgreindar undanþágur í ákvæðum 43. gr. beri að skýra mjög þröngt; bankaleynd sé einn af hornsteinum bankastarfsemi, sem skilgreind er í 44. gr. laga nr. 113/1996. Þannig hafi stefnanda verið skylt að greina nákvæmlega frá nauðsyn á upplýsingum frá stefnda og takmarka óskir sínar við sérstaklega tilgreindar upplýsingar, til að stefnda væri skylt að verða við bón hans. Stefnda sé ekki heimilt að veita óheftan aðgang að öllum upplýsingum, sem stefndi hefur yfir að ráða, er orðið gætu til þess að skýra stöðu afurðabirgða Eldhamars hf. Af hálfu stefnda er talið, að ákvæði 5. gr. upplýsingalaga nr. 50/1996 varpi og stöðum undir framangreindan skilning stefnda á þagnarskyldu starfsmanna viðskiptabanka eða sparisjóða.

III.

Niðurstaða.

Svo sem áður var greint frá, var stefna í máli þessu birt 3. febrúar 1997. Stefndi sendi ríkislögmanni, sem fer með málið fyrir stefnanda, bréf, sem dagsett er 26. febrúar 1997. Þar segir orðrétt:

Varðar: Beiðni Fiskistofu um gögn, er tengjast afurðalánaviðskiptum Eldhamars hf., Grindavík, við Landsbanka Íslands, tímabilið frá 1. 1. 1994 til og með 10. 4. 1996.

Það tilkynnist yður hér með, að gögn þau, sem Fiskistofa bað um, eru nú fyrst tilbúin til afhendingar á skrifstofu undirritaðs.

Umfang fyrirspurnarinnar frá Fiskistofu hefur orðið þess valdandi, að mjög langan tíma hefur tekið að safna saman þeim hundruðum skjala, sem varða afurðalánaviðskipti Eldhamars hf. á þessum tíma.

Þess er óskað, að þér nálgist gögnin á skrifstofu minni og í framhaldi af

því hefjið það mál, sem þingfest var 4. febrúar sl. vegna fyrirspurnar Fiskistofu, án kostnaðar fyrir hvorn aðila fyrir sig.

Virðingarfullst,
Landsbanki Íslands,
lögfræðideild, ráðgjöf.

Ekki er alveg ljóst, hvað gerðist í samskiptum aðila, eftir að bréf þetta barst ríkislögmanni. Gert verður þó ráð fyrir því, að stefnandi hafi borið sig eftir að fá gögn þessi afhent, eins og staðhæft er af hans hálfu. En hvernig sem þessu er í raun farið, lagði stefndi fram greinargerð í málinu 25. mars 1997 og gerir aðallega þær dómkröfur, að málinu verði vísað frá dómi, en til vara, að hann verði alsýknaður af kröfum stefnanda. Getur þessi málatilbúnaður ekki skoðast nema sem höfnun stefnda á því að láta umbeðin gögn af hendi við stefnanda.

Í greinargerð með frumvarpi sem varð að lögum um Fiskistofu nr. 36/1992, segir m. a.: „Verkefni Fiskistofu verður að annast framkvæmd laga og reglna varðandi ýmsa viðamikla þætti á sjávarútvegssviði. Í fyrsta lagi verður Fiskistofu falið að annast daglega stjórn fiskveiðanna og eftirlit með fiskveiðum. Í öðru lagi að annast söfnun og skráningu opinberra upplýsinga um þau atriði sem máli skipta við stjórnsýslu á sjávarútvegssviði. Er hér einkum átt við upplýsingar um afla og framleiðslu sjávarafurða. Í þriðja lagi er gert ráð fyrir, að Fiskistofa fari með mál, er tengjast gjaldtöku vegna ólögmatís sjávarafla . . . Í fjórða lagi mun stofnuninni verða falið að annast opinbert eftirlit með meðferð sjávarafurða og framleiðslu þeirra.“ Það er því ekki alveg að ófyrirsynju, að Fiskistofu er veitt að lögum víðtækt vald til að kalla eftir upplýsingum frá einstaklingum sem og fyrirtækjum og stofnunum.

Í bréfi stefnanda til stefnda, sem dagsett er 22. maí 1996, óskar stefnandi eftir ljósritum af gögnum, sem stefndi hafi, tengdum afurðalánnum til Eldhamars hf. ákveðið tímabil, vegna rannsóknar stefnanda „á, hvort samræmi sé milli móttækis afla Eldhamars hf. . . . samkvæmt opinberum skýrslum og nauðsynlegs hráefnis vegna afurða, sem fyrirtækið framleiddi“. Stefndi hafnaði þessari beiðni stefnanda með bréfi, dags. 6. júní 1996, en þar segir orðrétt m. a.: „Vér getum ekki orðið við þessari beiðni yðar og vísum til álits lögfræðinga bankans, sem telja ákvæði um þagnarskyldu í 43. gr. laga nr. 43/1993 um viðskiptabanka koma í veg fyrir heimild bankans til þess að veita umbeðnar upplýsingar. Enn fremur telja þeir, að rannsókn Fiskistofu, eins og henni er lýst í bréfi yðar, sé ekki í samræmi við lög nr. 38/1990 um stjórn fiskveiða.“

Ríkislögmaður reyndi með bréfi til stefnda, dags. 23. september 1996, að fá stefnda til að verða við beiðni stefnanda, enda væri stefnda ekki stætt á öðru. Og yrði ekki fallist á málaleitan Fiskistofu innan mánaðar frá dagsetningu bréfsins, væri óhjákvæmilegt að höfða mál á hendur bankanum án frekari fyrirvara. Ekki verður af gögnum málsins ráðið, að bréfi þessu hafi verið svarað, áður en stefnan var birt 3. febrúar 1997.

Í 43. gr. laga um viðskiptabanka og sparisjóði nr. 113/1996, sem er samhljóða 43. gr. laga nr. 43/1993, segir: „Bankaráðsmenn, stjórnarmenn sparisjóðs, bankastjórar og sparisjóðsstjórar, endurskoðendur og aðrir starfsmenn viðskiptabanka eða sparisjóðs eru bundnir þagnarskyldu um allt það, er varðar hagi viðskiptamanna hlutaðeigandi stofnunar um önnur atriði, sem þeir fá vitneskju um í starfi sínu og leynt skulu fara samkvæmt lögum eða eðli máls, nema dómari úrskurði, að upplýsingar sé skylt að veita fyrir dómi eða lögreglu eða skylda sé til að veita upplýsingar lögum samkvæmt. . . .“ Þarna er í lokin tiltekin veigamikil undantekning á þagnarskyldu bankamanna. Með öðrum orðum er þagnarskyldan ekki fortakslauss, því að skylt er að lögum að veita tilteknum opinberum aðilum upplýsingar þrátt fyrir almenna þagnarskyldu.

Stefnandi vísar til 2. mgr. 15. gr. laga nr. 38/1990 um heimild sína að lögum um, að stefndi láti sér í té umbeðin gögn. Er hér um lagaákvæði að ræða, sem stefndi gat með góðu móti fellt undir það að vera heimild til undantekningar frá ákvæðum um þagnarskyldu í 43. gr. laga nr. 113/1996 og lagði honum jafnframt þá skyldu á herðar að veita umbeðnar upplýsingar, væri honum það kleift með eðlilegum hætti. – Í þessu sambandi verður að líta til þess, að hvergi kemur fram í gögnum málsins fyrr en í greinargerð stefnda 25. mars 1997, að stefndi geti ekki orðið við erindi stefnanda vegna ómöguleika, sem á hinn bóginn er í mótsögn við það, er stendur í bréfi stefnda til ríkislögmanns, dags. 26. febrúar 1997, þ. e., „að gögn þau, sem Fiskistofa bað um, eru nú fyrst tilbúin til afhendingar á skrifstofu undirritaðs“.

Stefndi vísar einnig máli sínu til stuðnings til 5. gr. upplýsingalaga nr. 50/1996, þar sem segir, að óheimilt sé að veita almenningi aðgang að gögnum o. s. frv. Stefndi þess máls, Fiskistofa, er opinber stofnun með nánast lögregluvald á þeim sviðum, sem henni er ætlað að sinna lögum samkvæmt. Stefndi getur því ekki talist til almennings. Höfnun stefnda á því að veita stefnanda upplýsingar á þannig litla sem enga stoð í þessu lagaákvæði.

Stefnandi krefst þess, að tiltekin ummæli í greinargerð stefnda verði dæmd ómerk. Enda þótt slík ummæli geti eftir atvikum ekki talist sérstaklega ámælisverð frá almennum borgara, sem hugsanlega væri undir rann-

sókn stefnanda, verður að fallast á með stefnanda, að þessi ummæli, svo sem þau eru fram sett um starfsmenn stefnanda, séu ósæmileg í greinargerð frá stærstu peningastofnun þjóðarinnar. Verða þessi ummæli því dæmd ómerk.

Með þessu móti er ályktað, að allar dómkröfur stefnanda eigi fullan rétt á sér.

Samkvæmt þessu verður stefndi dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað, sem hæfilegur þykir 300.000 krónur.

Páll Þorsteinsson héraðsdómari kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð:

Stefnda, Landsbanka Íslands, er skylt að láta stefnanda, Fiskistofu, ókeypis í té staðfest ljósrit af öllum gögnum, sem stefndi hefur vegna afurðalánaviðskipta sinna við hlutafélagið Eldhamar, kt. 451089-1299, á tímabilinu frá 1. janúar til 31. desember 1994, 1. janúar til 31. desember 1995 og 1. janúar til 10. apríl 1996.

Hin átöldu ummæli, sem getið er í dómkröfum stefnanda, eru ómerk.

Stefndi greiði stefnanda 300.000 krónur í málskostnað.